

Карпенко Зіновія

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної та практичної психології
Національного університету «Львівська політехніка»
<http://orcid.org/0000-0002-0747-2591>

DOI <https://doi.org/10.35619/praprv.vi23.398>

НЕЙРОКОГНІТИВНІ ЧИННИКИ ТЕРАПІЇ ПОЕЗІЄЮ ВОЄННОГО ЧАСУ

Анотація. У статті актуалізовано значення художньої творчості авторів, тут – українських поетів-воїнів, та читачів їхніх творів як різновиду бібліотерапії для посттравматичного відновлення і підтримання життєстійкості особистості.

Мета дослідження полягала в герменевтичному аналізі використання образно-символічних засобів ціннісної й темпоральної репрезентації особистісного досвіду, представленого різними нейрокогнітивними чинниками (сенсорними модальностями) у творчості українських поетів-воїнів.

Результати дослідження свідчать про диференційований вплив кінестетичного та візуального нейропсихологічних чинників продукування, утилізації й перцепції особистого досвіду переживання травматичних ситуацій воєнного часу: кінестетичний чуттєвий досвід послуговується сіро-чорно-синьою палітрою колористичних образів, яка репрезентує жіночу інтуїтивну функцію осенсовлення нині суцього сьогодення, а світла тональність образів – торжество чоловічої функції цілевизначення, накреслення віддалених перспектив державотворення і особистісного розвитку (майбутнє).

Обґрунтовано, що в основі здатності до поетичної творчості, а також до естетичного відгуку на неї з боку читачів лежить синестезія – нейропсихічний феномен, при якому подразнення в одній сенсорній або когнітивній системі веде до автоматичного, мимовільного відгуку в іншій сенсорній системі. Синестезія є результатом взаємодії відчуттів, що виникають у різних аналізаторах.

Ключові слова: бібліотерапія, терапія поезією, темпоральна репрезентація, колористична символіка, нейропсихологічні чинники, сенсорні модальності, поети-воїни.

Постановка проблеми. Упродовж майже трьох років кровопролитної повномасштабної війни з імперіалістичною Росією світ був свідком самовідданої боротьби українського народу за свою незалежність, державний суверенітет, громадянські права, національну ідентичність. Війна призвела до незліченних жертв, каліцтв, втрат не лише військовослужбовців, а й страждань мешканців тимчасово окупованих територій, численних проблем, що виникли у зв'язку з вимушеним переміщенням мирного населення на нові терени, зокрема і за кордон. Усі ці події актуалізують проблему пошуку дієвих засобів кризової психологічної допомоги та посттравматичного відновлення, підвищення життєстійкості особистості. Відрядно констатувати зміцнення зв'язку між психологічною теорією і практикою, зокрема у сегменті способів творчого самовираження, мистецтва як експресивних засобів психотерапії. Новий імпульс до розвитку і використання отримує бібліотерапія – терапія художнім словом і, зокрема, поезією. Сформувалася і здобула популярність творчість цілої когорти самобутніх поетів-воїнів – справжніх репрезентантів Духу Часу (Zeitgeist), які тяжіють до об'єднання, наприклад, у групу «Фронтмени» в мережах Telegram, Instagram. Активізувався інтерес до сучасної української художньої літератури і серед молоді. З'ясувалося, що віршування є способом утилізації болісного досвіду як для самих авторів, так і для читачів, чий переживання й помисли емпатійно резонують. Тотальна діджиталізація надала інструменти для швидкого розповсюдження і долучення до творчості

українських поетів-воїнів у щонайменш драматичних, а здебільшого трагічних, умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень проблеми. Попри те, що благотворний вплив читання на психічний стан людини помітили ще в Античності, бібліотерапія (буквально – *лікування книгою*) та поетична терапія (інакше – *поезіотерапія* чи *терапія поезією*) завдячують своїй номінації Семюелем Крозерсу, який у 1916 році вперше застосував термін «бібліотерапія», а в 1932 році Якоб Морено вперше вжив термін «психопоезія». Згідно з визначенням, прийнятим у 1920-ті роки Асоціацією лікарняних бібліотек США, бібліотерапія полягає у використанні читання як терапевтичного засобу в загальній медицині та психіатрії з метою розв’язання різноманітних особистих проблем.

З часом склалося три основні напрями розвитку даного методу:

- «медичний», де основний вплив здійснює терапевт, а роль бібліотекаря допоміжна;
- «бібліотечний», де керівництвом «лікувальним читанням» займається спеціально підготовлений працівник бібліотеки;
- «комплексний», представники якого вважають, що бібліотерапія є допоміжною, а в низці випадків і рівноправною частиною лікувального процесу при неврозах і соматичних захворюваннях.

Однак сучасна царина поетичної терапії окреслилася завдяки зусиллям американського психіатра Джека Ліді (1921–2004), який відкрив клініку поетичної терапії в Брукліні, а в 1986 році видав класичну працю «Поезія як цілитель: виправлення неспокійного розуму». Відтак було створено першу Асоціацію з поетичної терапії (АРТ) у Нью-Йорку (Allen, Carter & Pearson, 2019).

Найвидатнішим сучасним представником поетичної терапії (ПТ) по праву вважається Ніколас Мазза, який у 2016 році опублікував 2-ге видання фундаментальної праці «Поезіотерапія: теорія і практика», зміст якої охоплює історію появи, розвитку та теоретико-прикладні аспекти ПТ; застосування ПТ в різних організаційних форматах – з окремими людьми, сім’ями, групами і громадами; методичні особливості ПТ з представниками різних вікових груп – дітей та молодших підлітків, юнаків, різновікових дорослих і людей похилого віку; огляд досліджень ефективності ПТ, способів здобуття поезіотерапевтичної освіти, можливостей професійного розвитку та нових напрямів ПТ (Mazza, 2016).

Довідник з бібліо/поетичної терапії, вперше виданий у 1986 році, визначає бібліотерапію як використання літератури в усіх її формах для зміцнення психічного здоров’я (Hynes & Hynes-Berry, 2011). У свою чергу поезіотерапія визначається як терапевтичний процес, в якому поезія використовується з метою особистісного зростання та емоційного зцілення (Leedy & Reiter, 2016).

Під бібліо (поезіо) терапією будемо вважати лікувальний (розвивально-корекційний та реконструктивно-трансформаційний) вплив на людину (пацієнта, клієнта, пересічного реципієнта) художньої, документально-історичної, науково-популярної літератури (поетичних творів) з метою оптимізації психоментального функціонування особистості, а також зміцнення фізичного здоров’я і підвищення якості життя загалом (Карпенко, Гуляс, 2021).

Метою цієї розвідки є герменевтичний аналіз використання образно-символічних засобів ціннісної й темпоральної репрезентації особистісного досвіду, представленого різними сенсорними модальностями у творчості українських поетів-воїнів, насамперед, Павла Вишебаби (2023) й анонімного автора, котрий представлений у соціальній мережі Facebook ніком Anatoliy Anatoliy.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення зазначеної мети застосовано контент-аналіз популярних поезій обох авторів. Авторка керувалася припущенням, що перебування в гушті екстремальних подій, необхідність оперативного

ухвалення ризикованих рішень задля виживання й утвердження особистісно й суспільно значущих цінностей потребує пріоритетного звернення до кінестетичних слів-предикатів, які передають досвід темпорального вектора «з минулого в сучасне» з акцентом на сьогодні. Натомість орієнтація, спрямована від сьогодні до майбутнього, потребуватиме для творчого самовираження насамперед візуальних словесних репрезентацій.

Нижче наведено аналізований матеріал і кількість (абсолютну й відносну) використаних образно-метафоричних засобів із різних сфер чуттєвого досвіду обох поетів.

Тільки не **пиши** мені про війну,
розкажи, чи є біля тебе сад,
чи ти чуєш коників і цикад,
і чи **повзають** равлики по в'юну.
Як у тих далеких від нас краях,
називають люди своїх котів?
Те, чого найбільше би я **хотів**,
щоб не було **смутку** в твоїх рядках.

Чи цвітуть там вишня та абрикос?
І якщо **подарують** тобі букет,
не розкажуй, як **бігла** ти від ракет,
розкажи, як **добре** нам тут жилось.
Запроси в Україну до нас гостей,
всіх, кого **зустрінеш** на чужині,
ми покажемо кожному по війні,
як ми вдячні за **спокій** своїх дітей.

Павло Вишебаба

Відавайте всі довгі мечі і зігнуті ножі,
викидайте забруднені кров'ю шербаті сокири.
Металеве начиння **кладіть** на пусті стелажі,
залишайте старі непотрібні бушлати й мундири.
Замальовуйте літери на дерев'яних щитах,
зафарбовуйте древні обітници, лозунги, гасла.
Відрізайте вітрила, зіпсовані на кораблях,
розбивайте ікони, різдвяні потріскані ясла.
Не розкажуйте притчі про ваші колишні бої,
не співайте балади про давні далекі походи.
Виливайте отруту з убитої вчора змії.
Відривайте нашивки, медалі, хрести, нагороди.
Позбавляйтесь усього **важкого**, всіх лат і забрал.
Виринайте із себе небо, нічого **не бійтесь**.
У вас є лише крила. Їх поки ніхто **не забрав**.
Бийтесь!

Anatoliy Anatoliy

Застосування контент-аналізу до виділених слів-предикатів – маркерів належності до певної репрезентативної системи відображення дійсності, за термінологією засновників нейролінгвістичного програмування Гріндера й Бендлера (Grinder, Bandler, 1976), а у традиційному психологічному слововжитку – тих слів чи словосполучень, що репрезентують різні види сенсорно-перцептивного досвіду людини, дає змогу виокремити такі його різновиди: кінестетичний (древня, контактна інтеро- й пропріочутливість – відчуття і сприймання руху, положення тіла в просторі, м'язова напруга, біль, температурні, смакові та нюхові модальності тощо) – виділено жирним шрифтом; візуальний (нова, дистантна екстероцепція (сприймання кольору, форми, віддаленості предметів тощо) – виділено шрифтом з підкресленням; аудіальний (нові, дистантні слухові відчуття і сприймання) – виділено курсивом.

Підрахунок вжитих слів-предикатів показує, що у вірші авторства Anatoliy Anatoliy 24 слова або 51% їх становлять ті, що належать до кінестетики; 21 слово або 45% – до візуальної репрезентативної системи (тут слід зауважити, що близькі за призначенням номінативи, які

Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

виступають однорідними членами речення, приймалися за одиницю), 2 слова або 4% представляли аудіальну систему репрезентації чуттєвого досвіду.

Розподіл відповідних маркерів знаменитого вірша *Павла Вишебаби*, що дав назву однойменній збірці поезій, такий: 14 слів або 48% репрезентують візуальний досвід, 9 слів або 31% – кінестетичний, 6 слів або 15% – аудіальний.

Звертає на себе увагу значне переважання дистантних відчуттів і сприймань у Вишебаби (аудіальних і візуальних – 69%) проти 25% у Anatoliy Anatoliy. Це дає підстави стверджувати, що попередньо висунута гіпотеза щодо переважання древньої, контактної кінестетичної чутливості в поетичних образах, які відображають актуальний досвід участі у збройному протистоянні з ворогом, резонує з досвідом читачів, які так чи інакше мають справу з труднощами і втратами воєнного стану. Невипадково на сторінці автора ця поезія станом на сьогодні отримала 129 поширень.

Водночас аналізована тут поезія Вишебаби апелює до бажаного, омріяного, благополучного майбутнього, тому «не пиши мені про війну». На сторінці у Facebook дана поезія набрала 46 поширень. Втім, це не вичерпує художньої вартості й терапевтичної затребуваності творів цього автора, багатократно тиражованих на різних паперових та електронних носіях і перекладених кількома іноземними мовами.

Залишаючи літературознавцям фахову оцінку художньої вартості розглянутих тут творів, зосередьмося на їх психотерапевтичній значущості для численних шанувальників поезії авторів. У цьому сенсі важливо відзначити імперативну інтенцію-заклик до тут-і-тепер-спротиву ворогу, репрезентовану домінуванням кінестетичних слів-предикатів у вірші поета-воїна Anatoliy Anatoliy та візуалізацію бажаного майбутнього в поезії Вишебаби як, з одного боку, медитативної зупинки в шерегу бурхливих військових дій та, з другого боку, суб'єктивної перспективи спокійного щасливого життя. Обидва психотерапевтичні ракурси однаково вмотивовані і доцільні та володіють великою сугестивною силою.

Іншим ракурсом цього дослідження є з'ясування символічного змісту колористичних епітетів, метафор, симфор та інших троп як зображально-виражальних (ідіографічних, експресивних) прийомів художнього мислення, що досить давно і плідно досліджується в літературознавстві. Водночас спостерігається відчутний дефіцит серйозних студій сугестивного й імперативного впливу художніх творів шляхом використання їх авторами засобів колористичної поетики. Для подолання означеного дефіциту необхідний вихід за межі суто літературознавчого ландшафту, приєднання до суміжних епістемологічних ареалів вивчення проблеми. У цій розвідці авторка спирається на деякі міфологічні уявлення, що становлять каркас езотеричних учень з його архетипним підґрунтям, в доповнення до сучасних знань з царини когнітивної нейропсихології.

У цьому контексті звертає на себе увагу явище синестезії, що лежить у серцевині самої здатності до поетичної творчості. Синестезія – це нейропсихічний феномен, при якому подразнення в одній сенсорній або когнітивній системі веде до автоматичного, мимовільного відгуку в іншій сенсорній системі (Самрен, 2008); результат взаємодії відчуттів, що виникають у різних аналізаторах. На сьогоднішній день відомі такі форми синестезій, як графемно-кольорова, коли цифри або букви сприймаються як забарвлені; хроместезія (фонопсія) – поєднання звуків і кольорів; кінестетико-слухова – здатність деяких людей «чути» звуки при спостереженні за рухомими предметами або спалахами, навіть якщо вони не супроводжуються реальними звуками; акустико-тактильна, при якій деякі звуки можуть викликати певні відчуття в тілі; порядкова лінгвістична персоніфікація, при якій послідовності понять, як-от порядкові числівники, дні тижня, місяці та букви алфавіту асоціюються з особистостями; місофонія, при якій негативні переживання (гнів, ненависть, огида та ін.) викликаються певними звуками; синестезія дзеркального доторку або емпатія доторків, при якій людина в буквальному сенсі фізично відчуває те саме, що й інша людина; лексико-гастична або смакова синестезія, при якій у людини з'являються смакові асоціації від яких-небудь слів чи образів та ін.

З огляду на здоров'язберігальне значення бібліотерапії, зокрема такого її сегменту, як терапія поезією в посттравматичному відновленні, підвищенні стресостійкості та підтриманні духовного здоров'я громадян України в перманентно критичних умовах воєнного протистояння російській агресії сконцентруймося на глибинній аксіологічній символіці тих синестезій українських поетів-воїнів, які найбільш затребувані актуальним відтинком нашої історії та які знайшли своє втілення в характерному колористичному слововжитку. Йдеться насамперед про неочевидні (латентні), опосередковані колористичні синестезії як нейрокогнітивні механізми творення поетичних образів чорно-білого спектру, поєднані з образами в інших сенсорно-перцептивних модальностях, здатних генерувати потужний енерго-інформаційний імпульс особистісних трансформацій читачів у позитивному ціннісному векторі.

Існує загальноприйнята концепція чорного й білого кольорів як діаметрально протилежних символів позитивного і негативного в одночасному, послідовному або почерговому протистоянні. Як і всі дуальні формули у символізмі, вона пов'язана з числом два і великим міфом про Близнюків, де протистояння двох світів знайшло вираження в індоарійській міфології у фігурах білого і чорного коней. У легендах і казках чорні витязі б'ються з білими. Вважається, що чорне загалом виражає першопочаток, зародок усіх процесів. Наприклад, Ной спершу випустив з ковчега чорного ворона і лиш згодом білого голуба. Чорний колір символізує окультну або несвідому мудрість, яка походить з Прихованого Джерела. Для Гюго і Вагнера п'ятьма знаменує материнське начало, а світло, яке вона породжує, виступає як форма кристалізації (згадаймо метаморфози вуглецю, який у природі може бути в чорному вигляді, як у вугіллі, або у світлому, як у алмазі) (Керлот, 1994). Генон вважав, що чорне уособлює сходження в пекло як підсумок або спокутування всіх попередніх етапів життя. Білий же колір походить від сонця – містичного саява – символу Сходу; тоді він виступає як чистий жовтий, тобто має таке ж відношення до жовтого, як чорний до синього морських глибин (до речі, можливе інше прочитання символіки українського державного прапора на відміну від автентичного фольклорно-традиційного). За тим же Геноном, в його «Володарі світу» білий колір представляє духовний центр, Туле, так званий білий острів, який в Індії співпадає з країною живих або раєм (Gilis, 1986). Однак протиставлення чорного і білого умовне; насправді повсюдно зустрічається їх інверсія, складне діалектичне взаємоперетворення. Чорне (синє) як породжувальне, скрите, жіноче начало втілює себе в білому (жовтому) як у своєму проявленому, зримому продукті. Відбувається безнастанна зміна циклів життя/смерті, світла/п'ятьми, неявного/явного, ноумену/феномену; мотиву/дії, особистісного сенсу/універсальної цінності (використовуючи психологічну термінологію).

У віршованих творах українських поетів-воїнів повсюдно зустрічаємо образно-символічні засоби з ахроматичною колористикою, що передають драматичне протистояння між силами добра і зла, коли подвиг самопожертви і смерть Героя обертається не просто виживанням нації, але і її ментальним одужанням і позитивною ціннісною консолідацією навколо ідеалів ліберальної євроатлантичної цивілізації. Вкраплення червоного в колористичних образах крові, ран тощо символізує ціну, яку платить воїн за свою свободу і гідність. Невипадково у символіці середньовічного християнства чорний репрезентує гріх, білий – чистоту, а червоний – милосердя і любов. Саме любов опосередковує, скріплює протилежності у синергійну єдність, уможливаючи їх взаємоперетворення і переходи на нові щаблі розвитку. Вона дає наснагу воїнам, які стоять на сторожі вільного, гідного, щасливого життя у своїй вітчизні, знищувати ворогів, готових плюндрувати рідні терени і чинити геноцид.

Якщо логічно поєднати обидва ракурси розгляду проблеми нейропсихологічних чинників терапії поезією воєнного часу, то резюмуємо: кінестетичний (зокрема, тактильний) досвід тяжіє до сіро-чорних і синіх барв використовуваних у поезії слів-предикатів, а візуальний – до біло-жовтих барв. Цим інфернальність смертельної битви (похмура

Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

тональність) маніфестує жіночу інтуїтивну функцію осенсовлення нині сущого сьогодення, а світла тональність образів – торжество чоловічої функції цілевизначення, накреслення віддалених перспектив державотворення чи особистісного розвитку (майбутнє).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Розглянуті символічні ряди кінестетичного і візуального чуттєвого досвіду з конкретизацією архетипного значення вжитих поетами колористичних художніх засобів є темпорально й аксіологічно вмотивовані, феноменологічно доцільні й комплементарні, позаяк емпатійно резонують із актуальними переживаннями читачів, їхніми прагненнями і сподіваннями, ціннісними орієнтаціями й екзистенційними сенсами, а отже, володіють великою сугестивною й імперативною силою в умовах запеклого воєнного протистояння. Завдання подальших міждисциплінарних студій проблеми полягає у всебічному вивченні нейрокогнітивних чинників стимулювання й перцепції поетичної творчості з метою використання здобутих результатів у консультативній і терапевтичній практиці, діяльності клубів шанувальників поезії на кшталт групи «Всеукраїнська поетична родина» у мережі Facebook із майже тридцятитисячною аудиторією підписників, в організації дозвілєвих заходів тощо.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Вишебаба, П. (2023). *Тільки не пиши мені про війну*. Київ: Видавництво Однієї Книги, 15.
- Карпенко, З. С., & Гуляс, І. А. (2021). Поетична психотерапія як засіб фасилітації духовної трансформації особистості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*, 13(58), 35-47. Взято з [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.13\(58\).04](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.13(58).04).
- Керлот, Х. Э. (1994). *Словарь символов*. Киев: Ваклер.
- Anatoliy Anatoliy. Retrieved from <https://www.facebook.com/profile.php?id=100019902067792>.
- Allen, J. D., Carter, K., & Pearson, M. (2019). Frangible Emotion Becomes Tangible Expression: Poetry as Therapy with Adolescents. *Australian Counselling Research Journal*. Retrieved from <https://www.acrjournal.com.au>.
- Hynes, A., & Hynes-Berry, M. (2011). *Biblio-poetry therapy: The interactive process*. Saint Cloud, MI: North Star Press.
- Campen, C. V. (2008). *The hidden sense: Synesthesia in art and science*. Cambridge: MIT Press.
- Grinder, J., & Bandler, R. (1976). *The structure of magic. I: A Book about Language and Therapy*. Science and Behavior Books, Inc. Palo Alto, California.
- Leedy, J. J., & Reiter, S. (2016). Poetry therapy. *International Psychotherapy Institute*. Retrieved from https://freepsychotherapybooks.org/product/907-Poetry_Therapy.
- Mazza, N. (2016). *Poetry therapy: Theory and practice* (2nd ed.). London: Routledge. Retrieved from <https://www.taylorfrancis.com/books/9781317606994>.
- Muto T., Hayes S. C., & Jeffcoat T. (2011). The Effectiveness of Acceptance and Commitment Therapy Bibliotherapy for Enhancing the Psychological Health of Japanese College Students Living Abroad. *Behavior Therapy*, 42(2), 323-335. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.beth.2010.08.009>.

REFERENCES

- Vyshebaba, P. (2023). *Til'ky ne pyshy meni pro viinu [Just don't write to me about the war]*. Kyiv: Vydavnytstvo Odniiei Knyhy, 15. [in Ukrainian].
- Karpenko, Z. S., & Huias, I. A. (2021). Poetychna psykhoterapiia yak zasib fasylitatsii dukhovnoi transformatsii osobystosti [Poetic psychotherapy as a means of facilitating the spiritual transformation of the individual]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 12. Psykholohichni nauky*, 13(58), 35-47. [in Ukrainian].
- Kerlot, H. E. (1994). *Slovar' simvolov [Dictionary of symbols]*. Kiyev: Wakler. [In Russian].

- Anatoliy Anatoliy. Retrieved from <https://www.facebook.com/profile.php?id=100019902067792>. [in English].
- Allen, J. D., Carter, K., & Pearson, M. (2019). Frangible Emotion Becomes Tangible Expression: Poetry as Therapy with Adolescents. *Australian Counselling Research Journal*. Retrieved from <https://www.acrjournal.com.au>. [in English].
- Hynes, A., & Hynes-Berry, M. (2011). *Biblio-poetry therapy: The interactive process*. Saint Cloud, MI: North Star Press. [in English].
- Campen, C. V. (2008). *The hidden sense: Synesthesia in art and science*. Cambridge: MIT Press. [in English].
- Grinder, J., & Bandler, R. (1975). *The structure of magic. I: A Book about Language and Therapy*. Science and Behavior Books, Inc. Palo Alto, California. [in English].
- Leedy, J. J., & Reiter, S. (2016). Poetry therapy. *International Psychotherapy Institute*. Retrieved from https://freepsychotherapybooks.org/product/907-Poetry_Therapy. [in English].
- Mazza, N. (2016). *Poetry therapy: Theory and practice* (2nd ed.). London: Routledge. Retrieved from <https://www.taylorfrancis.com/books/9781317606994>. [in English].
- Muto, T., Hayes, S. C., & Jeffcoat, T. (2011). The Effectiveness of Acceptance and Commitment Therapy Bibliotherapy for Enhancing the Psychological Health of Japanese College Students Living Abroad. *Behavior Therapy*, 42(2), 323-335. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.beth.2010.08.009>. [in English].

NEUROCOGNITIVE FACTORS OF POETRY THERAPY IN WAR TIME

Zinoviia Karpenko

Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Department of Theoretical and Practical Psychology,
Lviv Polytechnic National University
<http://orcid.org/0000-0002-0747-2591>

DOI <https://doi.org/10.35619/praprv.vi23.398>

Abstract. *The article stresses on artistic creativity of authors, namely, Ukrainian poet-combatants, and readers of their works as bibliotherapy aimed at post-traumatic recovery and maintaining a person's psychological hardness.*

The study purpose was to analyze hermeneutically the used figurative-symbolic means that represent via values and temporal attitudes a person's experience, including various neurocognitive factors (sensory modalities) existing in the work of Ukrainian poet-combatants, primarily Pavlo Vyshebababa and an anonymous author, writing under Facebook nickname, Anatoliy Anatoliy.

The study results evidences that kinesthetic and visual neuropsychological factors influence in different ways on re-working, application and perception of personal experience developed due to traumatic situations during the war. The kinesthetic sensory experience can be based either on visual images having a gray-black-blue coloristic palette and representing the female intuitive function of making sense about the present, or on images with light tonality (white-yellow) representing the male function of goal-setting and outlining distant prospects of state-building and personal development (the future). It is argued that the basis of the ability to poetic creativity, as well as the aesthetic response to it by readers, lies in synesthesia - a neuropsychic phenomenon in which irritation in one sensory or cognitive system leads to an automatic, involuntary response in another sensory system. Synesthesia is the result of the interaction of sensations arising in different analyzers.

Key words: *bibliotherapy, poetry therapy, temporal representation, coloristic symbolism, neuropsychological factors, sensory modalities, synesthesia, poet-combatants.*

Стаття надійшла до редакції 26.10.2024 р.